

УДК:
323.28(=18)
(497.115):343(497.11)+341.4

Политика националне безбедности
година VII
број 1/2016.
стр. 31-46.

Оригинални
научни рад

Обрад М. Стевановић

Криминалистичко-полицијска академија, Београд

ПРОТИВПРАВНОСТ КАО ТЕРОРИСТИЧКО ОБЕЛЕЖЈЕ НАСИЉА АЛБАНСКИХ ЕКСТРЕ- МИСТА НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ*

Сажетак

У раду су презентовани резултати истраживања спроведеног са циљем да се, анализом расположивих садржаја, утврди да ли насиље албанских екстремиста на Косову и Метохији, с краја прошлог и почетка овог века, карактерише противправност, као једно од више конститутивних (неопходних и довољних) обележја тероризма. Сагласно томе, у реду су, најпре, анализирана основна теоријски утврђена обележја насиља, према којима се тероризам разликује од осталих облика насиља. Затим су, тежишино и детаљније, упоредно анализирани теоријске основе противправности, као једног од тих обележја насиља – с једне стране и емпиријски утврђени елементи тог обележја у насиљу албанских екстремиста – с друге стране. Синтезом резултата такве анализе, потврђено је присуство противправности у насиљу албанских екстремиста.

---

* Рад је резултат истраживања на научноистраживачком пројекту, под називом *Косово и Метохија између националног идентитета и евроинтеграција* који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије (број пројекта: ИИИ 47023, циклус истраживања: 2011-2016 година); Рад је резултат истраживања и у оквиру научноистраживачког пројекта под називом *Управљање полицијском организацијом у спречавању и сузбијању претњи безбедности у Републици Србији*, који финансира и реализује Криминалистичко-полицијска академија у Београду, (циклус истраживања: 2015-2019 година).

ста на Косову и Метохији, с краја прошлог и почетка овог века. Његова противправност према националном праву, потврђена је, пре свега, прописаношћу кривичног дела тероризма у кривичноправном законодавству Републике Србије и чињеницом да су у великом броју њихових насилних аката садржани сви кривично – правни елементи тог кривичног дела. С друге стране, противправност тог насиља према међународном праву потврђена је неспорним индикованњем изостанка праведности (легитимности), како његовог циља тако и средства за остварење тог циља.

Кључне речи: *насиље, албански екстремизам, тероризам, Косово и Метохија, противправност, циљ, средство*

КОНСТИТУТИВНА ОБЕЛЕЖЈА ЕРОРИСТИЧКОГ НАСИЉА

Према једном од основних начина појмовног одређивања тероризма, полази се од општих конститутивних обележја тог феномена. Истражујући тај начин, Шмид и Јунгман су анализирали 109 различитих дефиниција тероризма, при чему су утврдили, да се појмови насиље или сила појављују у 83,5% дефиниција; политичко насиље у 65%; страх у 51%; претње у 47%; психолошки ефекти и очекиване реакције у 41,5%; разлике између мета и жртава у 37,5%; смишљена, планирана, систематична и организована акција у 32%; начини борбе, стратегија, тактика у 30,5%, жеља за публицитетом у 21,5% и симболична природа акција у 13% дефиниција.¹⁾ На сличан начин, и бројни други аутори покушавали су да идентификују обележја према којима се тероризам разликује од осталих облика насиља.²⁾

Уопштавањем резултата тих истраживања, сва наведена обележја могуће је сврстати у осам основних (неопходних и довољених) конститутивних обележја, која конкретно насиље

---

1) Alex Schmidt и др, *Political terrorism: A New Guide to Actors, Authors, Concepts, Data Bases, Theories and Literature*, Norton Holland Publishing Co, Amsterdam, 1988, стр. 5-6.

2) Војин Димитријевић, *Тероризам*, Радничка штампа, Београд, 1982, стр. 122 – 149; Brajan Jenkins, *High Technology Terrorism and Surrogate War*, Santa Monica, 1975, стр. 16; Катарина Томашевски, *Иззов тероризма*, Младост, Београд, 1983, стр. 127-128; Д. Јаковљевић, *Тероризам с гледишта кривичног права*, Сл. лист СРЈ, Београд, 1997, стр. 46-50.

чине тероризмом. У та обележја најчешће се убрајају: 1) насиље, 2) неморалност, 3) противправност, 4) политички циљ, 5) усмереност против државе, 6) застрашивање и страх, 7) пропаганда делом, и 8) систематичност, сложеност и организованост насиља.³⁾ Остала у теорији истицана обележја тероризма, (симболичност, провокативност, арбитарност, безобзирност, суровост, комуникативност, асиметричност), или се поступком генерализације могу укључити у наведених 8 обележја или се могу апстраховати, због оцене да у конкретном случају не морају бити релевантна за терористичку квалификацију конкретног насиља.

Егзистирање политички и етно-сепаратистички мотивисаног насиље албанских екстремиста на Косову и Метохији у дугом историјском периоду, неспорна је, научно верификована и општепозната чињеница. Упркос томе, ставови савремених истраживача политичког насиља и појединих чинилаца међународне заједнице о његовом терористичком карактеру, често су противречни. Због тога се квалификације тог насиља крећу од „етнички мотивисаног насиља,“ преко „леgitимне борбе косметских Албанаца за самоопредељење“ до тероризма, па и до подршке агресији на Републику Србију.⁴⁾

Одговор на питање, да ли се деловање албанских екстремиста на Косову и Метохији у последњој деценији прошлог и у првим деценијама овог века, заиста може квалификовати тероризмом, могуће је добити упоредном анализом претходно одређених обележја тероризма – са једне стране и конкретних обележја деловања албанских екстремиста на Косову и Метохији – са друге стране. Потврђивање или оспоравање присуства тих обележја у насиљу албанских екстремиста може бити од користи за суштинско разумевање тог насиља и његових, још увек несагледиво тешких последица у људским животима и правима, у разарању имовине и деградацији животне средине и у угрожавању територијалног интегритета Републике Србије и мира

---

3) Упореди са: Обрад Стевановић, „Терористичка обележја насиља албанских екстремиста на Косову и Метохији“, у зборнику: *Насиље у Србији – узроци, облици, последице и друштвене реакције*, том 1 (ур: Драгана Коларић), Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2014, стр. 213-214.

4) Обрад Стевановић, „Терористичка обележја насиља албанских екстремиста на Косову и Метохији“, у зборнику: *Насиље у Србији – узроци, облици, последице и друштвене реакције*, том 1 (ур: Драгана Коларић), Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2014, стр. 210.

у региону. Конкретније, потврђивањем присуства тих обележја у насиљу албанских екстремиста могуће је потврдити и његов терористички карактер, а тиме и терористички профил „Ослободилачке војске Косова“ (ОВК), као његовог кључног носиоца.

У том контексту, противправност насилних аката према националном и према међународном праву, може се одредити као једно од више основних конститутивних обележја насиља, без којег се конкретно насиље не може квалификовати као тероризам и по којем се тероризам битно разликује од других облика насиља.⁵⁾ Упркос чињеници што је питање подобности права као методе за дефинисање политичког насиља још увек спорно, у више дефиниција, односно схватања тероризма, противправност се подразумева или се претпоставља као његово нормативно - конститутивно обележје. На тај начин се тероризам означава као кривичноправна категорија, односно као правом забрањени акт, којим се повређују или крше норме, како унутрашњег националног кривичног права тако и норме међународног права. Због тога се, често у пракси, научни појам кривичног дела тероризма своди на његово позитивно-правно значење,⁶⁾ чиме се тероризам одређује као оно што је тако дефинисано у националним и међународним кривичним кодексима, односно као правом забрањено дело чија су обележја наведена у његовом кривично правном опису.⁷⁾

ПРОТИВПРАВНОСТ НАСИЉА АЛБАНСКИХ ЕКСТРЕМИСТА ПРЕМА НАЦИОНАЛНОМ ПРАВУ

Прописаност кривичног дела тероризма у кривичном праву држава, а тиме и његова противправност са аспекта унутрашњег права најнеспорније је обележје тероризма. Упркос различитим кривично правним дефиницијама тог појма, скоро

- 5) Обрад Стевановић, „Застрашивање и страх као терористичка обележја насиља албанских екстремиста на Косову и Метохији“, у зборнику: *Супротстављање савременим облицима криминалитета – анализа стања, европски стандарди и мере унапређења*, том 1 (ур: Драгана Коларић), Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2015, стр. 330.
- 6) Д. Јаковљевић, *Тероризам с гледишта кривичног права*, Сл. лист, Београд, 1997, стр. 16, 43, 49, 185.
- 7) А. Sottile, *Le terrorisme international*, Recueil des Cours, Academie de Droit International de la Haye, 1938, vol. III, str. 95, према: Катарина Томашевски, *Изазов тероризма*, Младост, Београд, 1983, стр. 29-30.

да не постоји држава која у свом националном законодавству није утврдила бар једно кривично дело под називом тероризам. У већини држава тероризам представља тешко кривично дело за које је забрањена строга па и најстрожија казна, посебно у случајевима насилних аката са смртном последицом, праћеним тешким насиљем, великим разарањем, угрожавањем безбедности, економске и војне снаге земље и извршеним за време ратног стања, стања непосредне ратне опасности или ванредног стања.

Међутим, дефиниције у којима се тероризам одређује само као правом забрањени акт биле су изложене критици, јер често нису биле адекватне за веома разнородне и променљиве активности које се могу назвати терористичким. Конституисање посебног кривичног дела које би обухватало све многоструко различите форме испољавања и одредило општи појам тероризма у кривичноправном смислу, било је отежано управо чињеницом да се скоро свака од тих форми појединачно може квалификовати и као кривично дело општег криминалитета (убиство, телесна повреда, угрожавање здравља људи, изазивање опште сигурности). Поред тога, политичке побуде тероризма, међусобно супротстављени ставови, двоструки стандарди држава и крупне разлике у унутрашњем кривичноправном дефинисању тероризма, још увек условљавају различите приступе на путу стварања јединственог појма кривичног дела тероризма.

Са друге стране, одредбе кривичних закона, ма колико биле делотворне у сузбијању тероризма, нису намењене његовом разумевању, нити истраживању његових узрока. Поред тога, чињеница је да се кривичним правом, ма како савршено било, тешко може мењати стварност. Упркос томе, чињени су напори да се кривично дело тероризма дефинише у општем смислу „установљавањем општих елемената које свака појединачна врста тероризма треба да поседује.“⁸⁾ У том смислу, у првим правним дефиницијама кривичног дела тероризма коришћен је термин „криминални акти“ (*l'acte criminel*) или „криминално дело“ (*le fait criminel*), што је значило да се тероризма према том схватању сводио на ниво кривичних дела, односно деликата општег права.

8) Д. Јаковљевић, *Тероризам с гледишта кривичног права*, Сл. лист СРЈ, Београд, 1997, стр. 220.

У атмосфери критике термина „криминални акти“,⁹⁾ појавио се термин „акти насиља“, који је представљао садржајно одређенију квалификацију понашања терориста, али таквом заменом термина, делимично је замагљена противправност као конститутивно обележје тероризма, због чињенице да се насиље некада може сматрати и законитим. Упркос томе, противправност се и данас сматра једним од значајних конститутивних обележје терористичког насиља, које се доказује прописаношћу кривичног дела тероризма у националном кривичном законодавству и у кривичноправним поступцима у којима се конкретно насиље, квалификује као тероризам.

Основним кривичним законом Југославије – касније Србије (ОКЗ) који је био на снази до 2005 године¹⁰⁾ било је прописано више кривичних дела, која представљају хетерогене облике тероризма. Чланом 125 тог Закона, прописан је основни облик кривичног дела тероризма, чија се радња извршења састоји у изазивању експлозије, пожара или предузимању друге општеопасне радње или акта насиља којим се створа осећање несигурности код грађана у намери угрожавања уставног уређења или безбедности Србије. Чланом 155а истог Закона, прописано је и кривичо дело међународног тероризма, које се извршава изазивањем опасности за живот људи и имовину велике вредности, отмицом, експлозијом, пожаром, општеопасном радњом, општеопасним средством или другим насиљем, у намери да се нашкоди страниј држави, ослободилачком покарету или међународној организацији.

Према модалитетима радње извршења, основни облици кривичног дела тероризма су хетерогени и обухватају различите насилне акате, као што су изазивања експлозије и пожара или предузимање друге општеопасне радње или акта насиља, који посебно укључују: бомбашке нападе, подметање експлозивних, хемијских, радиоактивних и сличних направа на јавне објекте и јавна места; затим тровање воде и прехрамбених производа; отмице и узимање талаца; или отмице ваздухоплова и

---

9) E. David, *Le Terrorisme en Droit international*, p. 110, према: Д. Јаковљевић, *Тероризам с гледишта кривичног права*, Сл. лист СРЈ, Београд, 1997, стр. 185.

10) „Сл. лист СФРЈ“, број: 44/76,36/77,34/84,37/84,74/87,57/89,3/90,38/90,45/90,54/90; „Сл. лист СРЈ“, број: 35/92,16/93,31/93,37/93,24/94,61/01 и „Сл. гласник РС“, бр. 39/03. Тај Закон престао је да важи доношењем новог Кривичног законика („Сл. гласник РС“, бр. 85/2005, 88/2005 - испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013 и 108/2014.), којим је кривично дело тероризма дефинисано на значајно другачији начин.

других средстава јавног саобраћаја. Поред тих радњи кажњивих по члану 125 и 155а ОКЗ, као терористички акти прописани су и: покушај извршења тароризма (члан 19); упућивање или пребацивање на територију земље терориста и опреме (члан 131), удруживање лица за вршење тероризма (члан 136), помагање (члан 137) и припремање дела тероризма (члан 138 ОКЗ).

Противправност насиља албанских екстремиста и етно-сепаратист, са аспекта националног кривичног права, поред противправности њиховог циља који је супротан одредбама тадашњих Устава СРЈ и Републике Србије и актуелног Устава Републике Србије из 2006. године, доказива је прописаношћу кривичног дела тероризма у кривичноправном законодавству Републике Србије и чињеницом да су у великом броју њихових насилних аката садржани сви кривично – правни елементи тог кривичног дела. О томе довољно јасно говоре подаци Министарства унутрашњих послова Републике Србије, према којима је на Косову и Метохији, само у периоду од 01. јануара 1998. до 20. јуна 1999. године, регистровано извршење 1.492 кривична дела тероризма из члана 125. КЗ СРЈ, од чега 436 дела на штету Албанаца и 1.061 дело на штету Срба и других неалбанаца, од чега је у укупно 387 кривичних дела наступила смртна последица.¹¹⁾

ПРОТИВПРАВНОСТ НАСИЉА АЛБАНСКИХ ЕКСТРЕМИСТА ПРЕМА МЕЂУНАРОДНОМ ПРАВУ

Јасна утврђеност тероризма као кривичног дела и његове постојеће кривичноправне дефиниције у националним законодавствима, ипак нису од значајније помоћи када, у међународним оквирима, конкретно дело насиља треба правно квалификовати. Кључни разлог за то налази се у чињеници да још увек не постоји јасна граница између законитог (допустивог, оправданог, прихватљивог) и незаконитог (недопустивог, неоправданог, неприхватљивог) коришћења насиља као средства

11) Доказни предмети Хашког трибунала, сведочење аутора, мај – јун 2005, ТАБ 76-78; Обрад Стевановић, „Терористичка обележја насиља албанских екстремиста на Косову и Метохији“, у зборнику: *Насиље у Србији – узроци, облици, последице и друштвене реакције*, том 1 (ур: Драгана Коларић), Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2014, стр. 215.

политичке борбе, пре свега, за остваривање међународно признатих и неотуђивих људских права. У том контексту, преплићање тероризма као незаконитог насиља са законитом борбом за остваривање људских права представља посебан теоријски и практични проблем.

С једне стране, тероризмом се примарно угрожавају права држава на заштиту сопственог поретка, односно њихов суверенитет и територијални интегритет, као једна од највиших вредности у међународним односима која је заштићена и националним и међународним правом. С друге стране, тероризам се понекад неосновано декларише и као систем, метод или начин легалне борбе за остварење темељних људских права, укључујући посебно право на самоодређење оружаном борбом, које је такође једна од највиших вредности у међународној заједници.¹²⁾ С треће стране, тероризам се некада може користити и као незаконито средство у остваривању законитог политичког циља, у законитој борби народа за самоодређење, на пример.

Такво преплитање тероризма са борбом за остваривање људских права погодује коришћењу двоструких стандарда, што често доводи до две типичне ситуације. Прва се огледа у томе да поједине државе, из политичких побуда и сопствених интереса, две исте или сличне насилне кампање у другим државама некада квалификују различито – у једној држави као тероризам а у другој као легитимну борбу народа за остваривање људских права. Друга типична ситуација препознаје се по томе што исту насилну кампању различите државе квалификују на крајње различите начине.

Другачије речано, оно што је за нападнуту државу тероризам, за неку другу државу може бити легитимна ослободилачка борба. При томе се, најчешће, политички мотивисани насилни акти усмерени против великих сила (САД, Велика Британија, Шпанија, Француска, Белгија, Турска), скоро увек квалификују као тероризам и према националном и према међународном праву. С друге стране, скоро идентични насилни акти усмерени против влада или територијалног интегритета малих или мање пријатељских држава (Србија, Либија,

---

12) Више о томе у: Катарина Томашевски, *Изазов тероризма*, Младост, Београд, 1983, стр. 36-37, 213, 262-263; Д. Јаковљевић: *Тероризам с гледишта кривичног права*, Сл. лист СРЈ, Београд, 1997, стр. 39.

Сирија, Русија), често се проглашавају легитимном борбом народа за остваривање неotuђивих људских права, укључујући посебно право на самоодређење. Таква дијаметрално супротна гледишта на суштину тероризма као феномена, онемогућавају његово сузбијање и често погодују његовој примени.

Позивање на људска права увек кад се тероризам жели оправдати, резултат је, поред осталог и једне од најзначајнијих промене у историји међународног права. Суштина те промене, до које је дошла у последњих неколико десетина година,¹³⁾ огледа се у чињеници да је остваривање темељних и неotuђивих права људи проглашено највећом вредношћу у хијерархији вредности које међународно право штити. Тиме је та вредност стављена испред заштите мира и сигурности, односно испред територијалне целовитости и политичке независности држава, као дотадашње највеће вредности у систему међународног права.¹⁴⁾ Тако је принцип самоодређења у међународној заједници преовладао над принципом територијалног интегритета, чиме су створене и правне претпоставке за легитимизовање насиља које се, у одређеним ситуацијама, врши у име остваривања тих права и подразумева битно ограничавање државне власти у корист заштите људских права.¹⁵⁾

Таква промена у хијерархији вредности, међутим, не подразумева да признавање темељних права и слободе људима истовремено значи и аутоматско и безусловно признавање права на побуну оних група које сматрају да су њихова права негирана, повређена или занемарена. Право на побуну, а тиме и легитимност оружане борбе народа за самоодређење, признаје се само у изузетним – екстремним ситуацијама масовног очигледног кршења права људи, и суштински подразумева само право на борбу против колонијалних, расистичких и туђинских режима, уколико циљ такве борбе није могуће остварити другим средствима.

У тако постављеном међународноправном оквиру, општа забрана коришћења и ограничење употребе насиља и даље служе одржавању постојећег поретка држава и међународног мира и сигурности, а право на примену силе против поретка сматра

13) Резолуција ГС УН о међународном тероризму из 1972, 1976. и 1977. године.

14) Катарина Томашевски, *Изазов тероризма*, Младост, Београд, 1983, стр. 129, 280-281; Christopher, C. Harmon: *Terorizam danas*, Golden Marketing, Zagreb, 2002, стр. 41.

15) Катарина Томашевски, *Изазов тероризма*, Младост, Београд, 1983, стр. 149.

се изузетком. Само под тим условима међународна заједница би требала да призна право на оружану побуну ради остваривања права на самоодређење (праведност циља). Али и тада, да би била легитимна, оружана борба током побуне мора се водити уз поштовање међународних стандарда, односно прописаних дужности и органичења (праведност средства). Једно од тих органичења, утврђених правом оружаних сукоба јесте и забрана тероризма, као апсолутно забрањене делатности и у рату и у миру.¹⁶⁾

С тим у вези, важно је правити разлику између права на прибегавање сили (праведност циља) и начина примене силе у остваривању тог права (праведност средства). При томе треба имати у виду и мишљење изражено у Студији Секретаријата УН, према којем нека средства, као што је тероризам, нису допуштена ни под којим условима ни у каквим ситуацијама. Том становишту могу се додати и ставови многих држава према којима циљ не оправдава средство, нарочито кад се ради о губитку невиних живота. Због тога се тероризам сматра врстом апсолутно неприхватљивог, забрањеног и кривичноправно кажњивог насиља непосредно усмереног против обичних, недужних и у сукоб неумешаних људи, независно од мотива или циљева његових носилаца и независно од тога да ли се користи као садржај легитимне борбе за остваривање људских права.

С тим у вези, као полазиште у одговору на то питање, да ли насиље албанских екстремиста на Косову и Метохији карактерише и противзаконитост као конститутивно обележје тероризма, могу се прихватити критеријуми за утврђивање праведности рата. Први од њих је критеријум праведности започињања рата (*jus ad bellum*, праведност рата, праведност циља), а други критеријум праведности начина вођења рата (*jus in bello*, праведност у рату, праведност средства). Према тим принципима међународног права, примена силе може се оправдати само нуждом, али она и тада мора бити ограничена начелом неопходности, поступности и пропорционалности.¹⁷⁾ Сагласно томе, противправност конкретне кампање насиља, са аспекта међународног права, доказива је изостанком праведности (легитимности) циља тог насиља и/или изостанком

16) Члан 4. став 2. Другог допунског протокола уз Женевске конвенције (о заштити жртава немеђународних оружаних сукоба) из 1977. године.

17) Више о томе у: Војин Димитријевић, *Појам тероризма*, Анали Правног факултета, Београд, 1988, стр. 539.

праведности (легитимности) коришћења тог насиља као средства за постизање циља.

ИЗОСТАНАК ПРАВЕДНОСТИ ЦИЉА

Према критеријуму „праведност циља“, рат је допустив само ако је неопходан, односно ако не постоје бољи начини да се обезбеди мир или оствари други легитимни циљ, односно ако постоји праведна ствар за коју се треба борити, праведна власт која води људе у борбу и праведна намера у борби.¹⁸⁾ Истински ослободилачки покрети као средство ослободилачке борбе против недемократских и ауторитарних режима тако могу користити оружану побуну и герилске облике оружане борбе, само уколико не постоји други начин за остваривање основних људских права. Како изостанак праведности циља искључује право на употребу силе, насилне подржавне групе често прибегавају правдању примене силе доказујући најчешће постојање таквог циља, непостојањем демократских механизма (средстава) за мирно решавање спорова и сукоба између државе и подржавних група.

Таква стратегија насилних група је логична, због неколико неспорних чињеница. Насиље против поретка заиста нема много изгледа да буде делотворно уколико су у нападнутој држави успостављени механизми за мирно решавање спорова и сукоба. Насилне групе због тога скоро увек тврде како ти механизми не постоје, у чему им на руку иде и међународно право. На међународном нивоу, заиста не постоје механизми решавања унутардржавних спорова, већ само механизми решавања спорова између држава. Појединци, групе и покрети, који мисле да имају разлоге за противљење владајућем режиму или поретку, тешко да то могу изражавати у поступку пред неким међународним форумом који би одлучивао у случајевима кршења или остваривања права људи, укључујући на пример и право мањина на стварање сопствене државе или аутономије.

Противправност конкретне кампање политичког насиља, према критеријуму праведности циља може се доказивати на различите начине. Изостанак праведности циља албанских екстремиста, који је дефинисан као отцепљење Косова и Ме-

18) Džesika Stern: *Ekstremni teroristi*, Aleksandrija Press, Beograd, 2004, стр. 24.

тохије од Републике Србије и стварање „Независне Републике Косово“ доказив је, пре свега, непостојањем објективних узрока спроведене кампање насиља, односно непостојањем доказа о колонијалном, окупационом, туђинском или тиранском режиму, против којег је насиље усмерено. Други индикатор изостанка „праведности циља“ свакако је прописаност људских и мањинских права у Републици Србији и гарантовање њиховог остваривања, према највишим стандардима међународног права.

О томе на уверљив начин говори и најближи сарадник Ибрахима Ругове, Фехми Агани када, бјашњавајући проглашење „Републике Косово“ 1990. године, истиче: „Наши захтеви су засновани на националном саставу Косова (више од 90% су Албанци), на нашем статусу у СФРЈ пре 1989. године и на чињеници да су се Албанци сагласили, барем начелно да се 1945. године придруже СФРЈ. Распадом те државе, њихово учешће у било којој другој државној заједници не може се претпоставити – оно мора бити потврђено.“¹⁹⁾ Ни речју, Агани не помиње тирански и терорски режим у Београду нити ускраћеност људских и мањинских права Албанаца на Косову и Метохији, као објективне узроке насиља албанских екстремиста.

Упркос томе што и данас, својим признањем или на други начин, моћне државе света нескривено подржавају самопроглашену „Републику Косово“, такав циљ албанских екстремиста у директној је супротности са одредбама бројних међународних и националних докумената којима се гарантује суверенитет и територијални интегритет држава и Републике Србије посебно. Најзначајнији од њих свакако су: Повеља УН; Завршни документ из Хелсинкија о непромењивости међународних граница; Резолуција СБ УН број 1244 из 1999. године, којом се гарантује суверенитет и територијални интегритет Србије на целој својој територији; Устав Републике Србије из 2006. године,²⁰⁾ којим се Косово и Метохија дефинише као „саставни део територије Србије,“ који „има положај суштинске аутономије у оквиру суверене државе Србије,“ као и други међународни документи, којима се државе обавезују на уздржавње од промена етничке структуре становништва на својим територијама.²¹⁾

19) Документ Хашког трибунала број 03024928-03036701, стр. 2.

20) *Устав Републике Србије*, „Сл. Гласник РС“, бр. 98/2006.

21) Обрад Стевановић, „Терористичка обележја насиља албанских екстремиста на Косову и Метохији“, у зборнику: *Насиље у Србији – узроци, облици, последице и друштвене*

ИЗОСТАНАК ПРАВЕДНОСТИ СРЕДСТВА

Према критеријуму „праведност средства“, рат је допуштив, ако се води по одређаним правилима, која поред осталог укључују неопходност, поступност и пропорционалност у коришћења силе, као и морални профил вођства и субјекта који силу користе у остваривању својих циљева. Неопходност и поступност подразумевају да се оружано насиље може применити као последња мера уколико не постоји други начин за остварење основних људских права. С друге стране, пропорционалност подразумева да употребљена сила по усмерености и интензитету мора да буде у сразмери са претњом и носиоцем претње који се појављују на путу остварења циљева.²²⁾

Полазећи од тога може се рећи да се изостанак неопходности и поступности албанских екстремиста на Косову и Метохији у коришћењу средстава за остваривање својих људских и мањинских права доказује, поред осталог, најмање са две неспорне чињенице. Прва се односи на постојање легалних и легитимних начина за остваривање њихових права и бројних механизма за мирно (демократско, ненасилно) решавање спорова и сукоба у Републици Србији (устав, закони, избори), односно за остваривање њихових легитимних политичких циљева. Друга неспорна чињеница односи се на бојкотовање коришћења сопствених права, демократске процедуре и ненасилних средстава на путу остваривања својих политичких циљева, односно изостанком покушаја да те циљеве остваре коришћењем блажих средстава као што су, на пример, избори за локалне, покрајинске и републичке органе власти у Републици Србији.

У том погледу, изостанак праведности средства, независно од праведности циља албанских екстремиста, једноставно је доказив чињеницом да су Албанци на Косову и Метохији, само изласком на изборе у Србији, током последње деценије прошлог века, могли бити кључни фактор од утицаја на формирање власти на свим нивоима у Србији. Бојкотом избора („гласачких кутија“) и бојкотом рада у државним органима, албански екстремисти су јасно показали да за њих питање власти у Србији није битно, упркос томе што су као кључне разлоге за насиље користили изразе: „недемократски режим у

реакције, том 1 (ур: Драгана Коларић), Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2014, стр. 215.

22) О тешкоћама у примени критеријума *jus ad bellum*, више у: Džesika Stern: *Ekstremni teroristi*, Aleksandrija Press, Beograd, 2004, стр. 24.

Београду“ и „угроженост људских и мањинских права“ својих сународника. Њих су очигледно интересовале само територије и стварање „независне Републике Косово“, а бојкот избора и рада у државним органима Србије био је само у функцији хомогенизације сународника и интернационализације проблема.

Изостанак пропорционалности албанских екстремиста у примени силе, посебно у погледу њене усмерености, доказива је, пре свега, тежишном усмереношћу њиховог насиља против цивила, недужних или у сукоб неумешаних грађана. О томе најубедљивије говоре статистички подаци Министарства унутрашњих послова Републике Србије за период од 1991. до 2004. године, Према тим подацима, од укупно 10.954 терористичка напада на људе у наведеном периоду, убијено је, повређено или отето укупно 6.590 лица, од чега 4.922 или 74% цивила, 1.310 или 18% полицајаца и 358 или 8% војника.²³⁾

Чак и да је ОВК заиста била ослободилачка организација и да се борила за легитимне ослободилачке циљеве, њени оружани напади на цивиле, не могу се квалификовати друкчије него као терористички акти или ратни злочини.²⁴⁾ Такав став произилази из чињенице да ни легитимни циљеви не могу легитимизовати коришћење насилних средстава против наведених категорија лица. Другачије речено, насиље против неумешаних и недужних не може се правдати чак ни као део законитих облика политичке борбе. Противправност таквог насиља не може се спорити чак ни чињеницом да је оно имало одређена обележја борбе за самоодређење или за заштиту других људских права, па ни чињеницом да се некада водило по принципима герилске ослободилачке борбе.

Као посебан доказ противправности средства у насиљу албанских екстремиста може се навести и њихово неморално вођство. Такав профил вођства ОВК јасно је индикован криминалним досијейма и неспорном повезаношћу лидера ОВК са организованим криминалом и криминално клановским структурама на Косову и Метохији.²⁵⁾

23) Детаљније о томе, у: Обрад Стевановић, *Посебности албанског тероризма на Косову и Метохији* (докторска дисертација), Факултет безбедности, Београд, 2008, стр. 41-51 и 325-334.

24) Обрад Стевановић, „Терористичка обележја насиља албанских екстремиста на Косову и Метохији“, у зборнику: *Насиље у Србији – узроци, облици, последице и друштвене реакције*, том 1 (ур: Драгана Коларић), Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2014, стр. 215-216.

25) Детаљније о томе, у: Обрад Стевановић, *Посебности албанског тероризма на Косову и Метохији* (докторска дисертација), Факултет безбедности, Београд, 2008, стр. 162-167 и 204-244.

ЛИТЕРАТУРА

- Димитријевић, Војин: *Тероризам*, Радничка штампа, Београд, 1982.
- Димитријевић, Војин: *Појам тероризма*, Анали Правног факултета, Београд, 1988.
- Доказни предмети Хашког трибунала, сведочење аутора, мај – јун 2005, ТАБ 76-78.
- Документ Хашког трибунала број 03024928-03036701.
- Јаковљевић, Д.: *Тероризам с гледишта кривичног права*, Сл. лист СРЈ, Београд, 1997.
- Jenkins, Brajan: *High Technology Terrorism and Surogate War*, Santa Monica, 1975.
- Кривични законик*, „Сл. гласник РС“, бр. 85/2005, 88/2005 - испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013 и 108/2014.
- Кривични законик*, „Сл. лист СФРЈ“, број: 44/76, 36/77, 34/84, 37/84, 74/87, 57/89, 3/90, 38/90, 45/90, 54/90; „Сл. лист СРЈ“, број: 35/92, 16/93, 31/93, 37/93, 24/94, 61/01 и „Сл. гласник РС“, бр. 39/03.
- Резолуције ГС УН о међународном тероризму из 1972., 1976. и 1977.
- Stern, Džesika: *Ekstremni teroristi*, Aleksandrija Press, Beograd, 2004.
- Стевановић, Обрад: Терористичка обележја насиља албанских екстремиста на Косову и Метохији, у: *Насиље у Србији – узроци, облици, последице и друштвене реакције*, том 1, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2014.
- Стевановић, Обрад: *Посебности албанског тероризма на Косову и Метохији*, докторска дисертација, Факултет безбедности, Београд, 2008.
- Стевановић, Обрад: Заstraшивање и страх као терористичка обележја насиља албанских екстремиста на Косову и Метохији, у: *Супротстављање савременим обливима криминалитета – анализа стања, европски стандарди и мере унапређења*, том 1, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2015.
- Schmidt, Alex и др.: *Political terrorism: A New Guide to Actors Authors, Concepts, Data Base, Theories and Literature*, Amsterdam: Norton Holland Publishing Co, 1988.
- Томашевски, Катарина: *Изазов тероризма*, Младост, Београд, 1983.
- Устав Републике Србије*, „Сл. Гласник РС“, бр. 98/2006.
- Harmon, C. Shristopher: *Terorizam danas*, Golden Marketing, Zagreb, 2002.

Obrad M. Stevanovic

UNLAWFULNESS AS A TERRORIST HALLMARK OF ALBANIAN EXTREMIST VIOLENCE IN KOSOVO AND METOHİJA

Resume

Unlawfulness of violent acts often stands out as one of the several necessary conditions in definition of terrorism. Proceeding from this fact, the paper presents the results of a research conducted with the aim of determining whether the violence conducted by Albanian extremists in Kosovo and Metohija is characterized by unlawfulness, as one of several constituent (and sufficient) hallmarks of terrorism. Using the results, the unlawfulness of this violence has been confirmed according to both national and international law. Unlawfulness under national criminal law is primarily confirmed by the illegality of extremists' objective, which is contrary to the provisions of Constitution of then Federal Republic of Yugoslavia and by the provisions of the current Constitution of the Republic of Serbia. Unlawfulness of violence by Albanian extremists under international law was confirmed by the absence of indisputable indicators that can prove "objective cause" and "righteous means" to justify the violence. The above presented results clearly confirm that the mentioned violence can be characterized as unlawful not just according to their cause and means, but also according to national and international legal norms.

Keywords: *violence, Albanian extremism, terrorism, Kosovo and Metohija, unlawfulness, cause, means*

---

* Овај рад је примљен 17. априла 2016. године, а прихваћен за штампу на састанку редакције 22. априла 2016. године.